

Віра Просалова,

Донецький національний університет імені Василя Стуса (Вінниця, Україна)

ORCID iD 0000-0001-8498-7719

e-mail: virakalon@gmail.com

Ярослава Григошкіна,

Донецький національний університет імені Василя Стуса (Вінниця, Україна)

ORCID iD 0000-0003-2180-0800

e-mail: vivacity4040@gmail.com

ТЕКСТОВІ ЛАКУНИ ТА ПАРАДОКСИ ЇХ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Статтю присвячено текстовим лакунам, тим парадоксам недовомленості, що виникають при читанні художніх творів і нерідко призводять до віднайдення в них різних смислів, зовсім протилежних, адже на процес сприйняття впливає чимало чинників: соціокультурний контекст, соціальна чи професійна приналежність читача, його життєвий досвід, вік, стать, ситуація тощо. Актуальність цієї студії зумовлена необхідністю прояснення різних літературознавчих версій образу головної героїні з новели Леоніда Мосендза «Роксоляна», що увійшла до збірки «Людина покірна» (1937). За допомогою рецептивного та герменевтичного методів дослідження встановлено відмінність у заповненні текстових лакун, які призвели до того, що Ігор Набитович тлумачить героїню як зрадницю, Віра Просалова — як наречену, яка прагне врятувати коханого. Різне сприйняття образу головної героїні зумовлене авторською стратегією: апеляцією до постаті улюбленої дружини турецького султана Сулеймана Пишного, включенням новели до збірки, назва якої налаштовує на зустріч із покірними персонажами та певною мірою визначає типаж. Недовомленість у творі досягається також редукацією важливих сцен, зокрема підготовки та знищення більшовицького штабу, розривом у перебігу сюжету (2 тижні відсутності очевидця подій), висвітленням образу новітньої Роксолани лише через сприйняття наратора, пуантом як жанровою ознакою новели, незавершеністю твору, стилістичною фігурою апосіопези. В основу композиції цієї новели покладено прийом синкризи, що підтверджує свідомий намір автора не ставити крапки над «і», а змусити читача самому зробити висновок про суть патріотизму та відступництва. У статті зосереджено увагу на тих засобах поетики, які активізують читачську увагу, дають простір його уяві й тому нерідко призводять до різночитання, адже реципієнт заповнює лакуни на свій розсуд. Аргументовано висновок про свідому авторську стратегію, розраховану на привертання уваги до постаті Роксолани, залучення читача до процесу співтворення, потенційну відкритість художнього тексту для наступних рецепцій.

Ключові слова: автор, інтенція, текст, лакуна, читач, рецепція, рецептивна поетика, інтерпретація.

Постановка проблеми в загальному вигляді. У статті звернемо увагу на такі форми діалогу автора з читачем, які призводять до недовомленості, виникнення імпліцитних смислів, а відповідно, і різночитання, а то й нерозуміння реципієнтами. Нерідко письменник свідомо уникає однозначності тлумачення, аби залучити читача до процесу співтворення, заповнення текстових лакун, залишаючи його перед загадкою, яку має розгадати кожен сам. Щоб зрозуміти місця невизначеності в тексті, реципієнт на свій розсуд пояснює прогалини, порожнини, «пусті місця», невисловлені діало-

ги, опущені сцени, розриви в перебігу сюжету і т. п., що, у свою чергу, зумовлює суб'єктивність прочитання літературного твору, множинність можливих інтерпретацій, потенційну відкритість художнього тексту для наступних спроб.

Роман Гром'як розмежовує рецепцію первинну, тобто самостійно здійснену читачем, і вторинну, що — на відміну від первинної — супроводжується ознайомленням із літературною критикою та врахуванням нової соціокультурної ситуації, яка й зумовлює переосмислення, реінтерпретацію раніше написаного художнього твору.

Комунікативний ряд (автор — адресат, письменник — читач) включає нові компоненти (письменник — критик — нове покоління читачів), — наголошує дослідник. — Модель П (письменник) — Т (вір) — К (критик) — Ч (читач) трансформується в нову модель П — Т — Кн (критик нового покоління) — Чн (читач нового покоління), яка функціонує в новому структурно-модифікованому соціокультурному контексті. (Гром'як, 2005, с. 67)

Запропонований у цій статті аналіз ґрунтується на вторинній рецепції, здійсненій уже після ознайомлення з іншими версіями образу новітньої Роксолани. Проілюструємо вторинну модель рецепції на прикладі новели Леоніда Мосендза «Роксоляна» зі збірки «Людина покірна» (1937), що вже своєю назвою налаштує на зустріч із образами слухняних людей, яких автор ототожнює з культурними, тобто «вівцями, які добровільно підставляють шию» (Просалова, 2005, с. 265).

Аналіз останніх досліджень. Проза Леоніда Мосендза привертала увагу багатьох науковців, які відзначили «шляхетність вислову та повне опанування форми» (Лужницький, 1937), вияви сакрального у творчості (Набитович, 2001), трагізм як провідну ознаку художнього світу автора (Руснак 2010), культ «героїчного типу національної людини» (Іванишин, 2010), вплив націоналістичної ідеології на поетику творів (Радзівський, 2018)]. Євген Маланюк уважав автора представником «спізненого покоління», насамперед ученим, а не поетом, високо оцінював його прозу, називаючи Леоніда Мосендза «піонером в своїй тематиці і стилі» (Маланюк, 2010, с. 285). Творчість письменника Ігор Набитович розглядає у широкому літературному контексті та зараховує автора до тих «прозаїків, які кладуть в основу сюжету драматичну подію й досліджують її на рівні психологічного мікроаналізу, підводячи поступово читача до широких узагальнень» (Набитович, 2001); Віра Просалова (2004, 2005) прочитує епічний доробок письменника в інтертекстуальному ключі, Володимир Радзівський (2018) зосереджує увагу на поетикальних ознаках прози. Отже, спостерігається спроба широкого охоплення епічного доробку автора, однак чимало аспектів лишаються недостатньо висвітленими чи дискусійними.

Постановка завдання. Складність і неоднозначність художнього образу Роксолани з однойменної новели Леоніда Мосендза змушує нас зосередити увагу на цьому творі.

Мета цієї студії — визначити ті чинники, які призводять до різночитання, виявлення різних смислів у новелі «Роксоляна», що вже була

об'єктом уваги у працях Віри Просалової (2004, 2005), однак запропонована в них інтерпретація потребує зіставлення з версією Ігоря Набитовича (2001), який услід за Остапом Грицаєм характеризує головну героїню твору як зрадницю. Протилежні версії образу новітньої Роксолани зіставляє Марія Лаврусенко та висловлює слушне спостереження:

На дискусійність у трактуванні образу головної героїні новели, ймовірно, був націлений і сам Л. Мосендз. Пуантом у розмові чоловіків про долю сучасної Роксолани стає висновок, до якого приходять один із Давидових співрозмовників: «Я зрозумів вас, пане голово: не висвітлювати, а реагувати. Ось сенс життя!» У цій репліці автор, незалежно від трактувань реципієнта, утверджує думку про потребу плекати в людині дієвий патріотизм. Слова «не висвітлювати, а реагувати» можна прочитати і стосовно нареченої інженера, котра приховала свій задум помститися вбивці коханого, і стосовно позиції чоловіків клубу, яким варто припинити дискусії, а братися за справу, бути людьми чину, позбавлятися «драглистих душ» (Д. Донцов). (Лаврусенко, 2017, с. 290)

Завдяки рецептивному та герменевтичному методам дослідження на основі узагальнення літературознавчих спроб здійснимо реінтерпретацію цього твору, щоб визначити, чим було зумовлене його різночитання.

Виклад основного матеріалу. Прихильники рецептивної естетики звернули увагу на можливість різного сприйняття того самого художнього твору читачами і навіть одним і тим же, адже на рецепції позначаються як конкретна життєва ситуація, в якій сприймає читач, так і його внутрішній стан, життєвий досвід тощо.

...Концепція сприймання твору мистецтва як його відтворення змушує реципієнта до активності, яка в багатьох моментах є аналогічною з активністю митця. По-перше — до активізації двох рівнів психічного життя: неусвідомлюваних первинних процесів і свідомих, вторинних, раціональних процесів. По-друге — до надання сенсу твору, інтерпретування вміщених у ньому потенційних багатозначностей і поетизування (естетизування) його. (Росінська, 2006, с. 323)

З урахуванням ідей рецептивної естетики підсумуємо чинники, що впливають на сприйняття літературного твору: по-перше, історико-культурний контекст, коли реакцію реципі-

ента визначає доба, в яку він живе; по-друге, рецептивно-груповий, тобто соціальна чи професійна приналежність читача; по-третє, особистісний, зумовлений естетичним досвідом реципієнта; по-четверте, віковий, адже підліток — на відміну від дорослої людини — не завжди може досягнути інтелектуально-філософські пошуки героя; і, нарешті, найбільш непередбачуваний, ситуативний, на який можуть вплинути навіть погодні умови, зустрічі з рідними, що можуть нав'ясти сум, тугу, смуток чи, навпаки, радість, бажання діяти, творити.

Амбівалентність, множинність тлумачення гостросюжетної новели Леоніда Мосендза зумовлена багатьма обставинами: насамперед апеляцією до образу Роксолани — дружини турецького султана Сулеймана I Пишного, яку упродовж століть вихваляли то як патріотку, заступницю українців, як, наприклад, Осип Назарук у романі «Роксоляна», Микола Лазорський у романі «Степова квітка», Любов Забашта у драматичній поемі «Роксоляна. Дівчина з Рогатина», то, навпаки, засуджували як зрадницю, підступну інтриганку (Євген Маланюк у вірші «Діва-Обида», Павло Романюк у «Галицькому меморандумі», Юрій Винничук у повісті-містифікації «Житіє гаремное»). Згадані твори ілюструють лише полярність авторських оцінок, але не претендують на вичерпне охоплення всього масиву творів про Роксолану, який акцентує, зокрема, Валентина Біляцька:

В українській літературі образ Роксолани належить до активних традиційних структур, проте його інтерпретували з 60-х років XIX століття переважно в прозі — політично-історична драма Гната Якимовича «Роксоляна» (1869), історична повість Михайла Орловського «Роксолана, або Анастасія Лісовська» (1882), історичне оповідання Даміяна Шарабуна «Роксоляна» (1907), повість Осипа Назарука «Роксоляна: Жінка халіфа й падишаха (Сулеймана Великого) завоювання і законодавця» (1930), оповідання (для дітей) Антіна Лотоцького «Роксоляна. Історичне оповідання XVI століття» (1937), новела Леоніда Мосендза «Роксоляна» (1939), роман Миколи Лазорського «Степова квітка» (1965), нарис Юрія Колесниченка «Султанша з Рогатина» (1966), історична повість Сергія Плачинди та Юрія Колесниченка «Роксолана» (1968), роман Павла Загребельного «Роксолана» (1980), повість Юрія Винничука «Житіє гаремное» (1996), есе Павла Романюка «Роксолана» (1999). (Біляцька, 2014, с. 7)

Інтерпретація образу Роксолани має певні традиції не лише в українській, а й західноєвропейській, турецькій літературах, як переконує Омер Дерменджі. «За своєю сутністю, — стверджує дослідник, — Роксолана є міфологічним персонажем, котрий безпосередньо створює ситуацію, активізує розвиток дії, спричиняє конфлікт, зумовлює його трагічний характер» (Дерменджі, 2005, с. 7). Щодо героїні Леоніда Мосендза, то доречно стверджувати не її міфологізацію, а насамперед деміфологізацію, адже вона розкривається в добу національно-визвольної боротьби, період гострих класових зіткнень.

Не менш важливим є те, що новела «Роксоляна» увійшла до збірки «Людина покірна», назва якої налаштовує на зустріч із слухняними персонажами та певною мірою визначає типаж, однак слід зауважити, що парадокс та інтрига є жанровизначальними ознаками новели, тому автор міг свідомо дотримуватися канонів новелістичного жанру, щоб зацікавити читача.

Для висвітлення образу новітньої Роксолани, обговорення складної проблеми відступництва чи приховування справжніх намірів Леонід Мосендз обирає форму дискусії, що призводить до сформульованої ще Михайлом Бахтіним «множинності й незлитості голосів і свідомостей» дискутантів, які самі шукають відповідь, тому не нав'язують свого висновку, а змушують реципієнта робити його самостійно.

Коли я [тобто наймолодший член клубу] думаю про тодішню Роксолану, українську бранку, що, продана ясирем до Царгороду, стала султаншею, то мені здається, що вся історія про неї лише вигадка. Бо ніби зробившись по вірі туркинею, матір'ю султанят, ворогів свого народу, вона все-таки, мовляв, залишилася в душі україною. Нібито перед своїм чоловіком вона завжди ставала в обороні батьківщини й своїх колишніх одновірців-земляків... (Мосендз, 1951, с. 48)

В основу твору покладено прийом синкризи, тобто зіставлення різних поглядів на одне й те саме явище. Цей прийом поєднаний з анакризою, адже Давид провокує свого співбесідника висловлюватися, шукати аргументи, сперечатися:

— Чого ж ви саме не розумієте? — знов тим самим тоном обіззався Давид.

— Я не розумію, як могла вона стати султаншею... З наказу, з примусу... з гвалту!.. — почав запалюватися юнак.

— А хто це вам казав, що з наказу, примусу, гвалтом?.. А може, цілком добровільно, ра-

дісно, з любов'ю... — холодні, рівні Давидові слова капали, як вода, на розжевлене залізо. — Ну, добре! Хай навіть і добровільно! Але як могла Роксоляна до тієї добровільності дійти? (Мосендз, 1951, с. 48–49)

Суперечка членів клубу, подана за допомогою обірваних речень, тобто апосіопези, підтверджує гостроту дискусії, однак не призводить до однозначного висновку, а лише наближає до нього. Загадковість новітньої Роксолани досягається наративною стратегією новеліста, який показує зіткнення протилежних поглядів на версії цього образу, свідомо редукує окремі важливі для розуміння цієї героїні деталі, адже наратор Давид так і не почув останніх слів свого шефа («Йй — він спинився і на хвилину замовк — скажіть...»), які стосувалися його нареченої, що викликала асоціації з султаншею.

У новелі, крім того, акцентовано, що лише наратор знав наречену інженера, отже, висловлював певною мірою своє суб'єктивне бачення подій. У сюжеті твору помітний часовий розрив, коли наратор на два тижні покинув залізничну станцію, а, отже, і не міг знати того, що там сталося за час його відсутності. Також у новелі опущено сам акт помсти над більшовиками, знищення їхнього штабу. Зображення боротьби національно свідомих українців і більшовиків у 1919 році на одній із великих залізничних станцій, яку захопили москалі, завершується лаконічним повідомленням: «Отож на виїзді з Четверного ми закопали увесь, цілісінький штаб. До одного!...» (Мосендз, 1951, с. 63). Відсутність вказівки на те, хто та як знищив більшовицький штаб, часовий розрив у перебігу сюжету, обірваність сцени, акцентована прийомом умовчання, призводять до різночитання і змушують розглядати як імовірні дві версії цього твору: за однією, яку висловив Ігор Набитович у монографії «Леонід Мосендз — лицар святого Грааля: Творчість письменника в контексті європейської літератури», наречена інженера — звичайнісінька зрадниця, яка заради власної безпеки швидко забуває інженера та стає коханкою ворога; за іншою — вона вступає у зв'язок із більшовицьким ловеласом, щоб урятувати коханого чи хоча б помститися за нього («Увійшовши в довір'я до нахабного залицяльника, вона скористалася нагодою, щоб помститися за свого нареченого» (Просалова, 2005, с. 268)). Зазначені версії не вичерпують усіх потенційних можливостей інтерпретації, адже процес сприйняття не слід розуміти як послідовний і безперервний: «Ми

дивимось вперед, ми озираємось назад, вирішуємо і змінюємо наші рішення, сподіваємось і розчаровуємось крахом наших очікувань, ми запитуємо, розмірковуємо, приймаємо чи відкидаємо...» (Ізер, 2002, с. 362).

Діапазон читацьких реакцій чималий і до певної міри непередбачуваний. Тому дівчина, намагаючись, скажімо, урятувати коханого, могла виявитися підступно обдуреною досвідченим джигуном, який уміло розставив пастки перед нею, щоб домогтися бажаного. Принаймні її спробу врятувати життя коханому підтверджує те, що після її втручання начальник більшовицького штабу дозволив її нареченому зустрітися з Давидом, але ця зустріч, як уже згадувалося, була передчасно обірвана вартовим.

Недомовленість, що досягається прийомом умовчання, редукція важливих сцен у новелі, відкритий фінал твору не лише інтригують, а й породжують різночитання, адже «один текст потенційно здатний на кілька різних реалізацій, і жодне читання ніколи не може вичерпати всіх потенційних можливостей, оскільки кожен індивідуальний читач заповнюватиме прогалини в тексті на свій смак, вилучаючи багато інших можливостей; у процесі читання він робить власний вибір способу заповнення лакун» (Ізер, 2002, с. 357).

Висновки. Між дружиною Сулеймана та новітньою Роксоланою з однойменної новели Леоніда Мосендза — значна часова дистанція, що налічує майже п'ять століть. У тлумаченні художнього образу Роксолани в українській літературі сформувався національно-патріотичний канон, згідно з яким її зображували як патріотку, захисницю українців. Леонід Мосендз устами своїх героїв висловлює сумніви щодо правомірності подібного розуміння, однак не дає однозначної відповіді, змушуючи читача самостійно робити висновки. Цю думку підтверджує наратор Давид, який радіє, що сам юнак дійшов висновку про те, що таку версію цього образу пізніше вигадали ті, хто прагнув виправдати власну бездіяльність. Прийом синкризи, редукція важливих сцен, розрив у перебігу сюжету, властивий новелі пуант, відкритий фінал твору підтверджують свідому авторську стратегію, розраховану на привернення читачької уваги до постаті Роксолани та залучення реципієнта до процесу співтворення нової художньої версії цього традиційного образу. Перспективи наступних досліджень цієї новели полягають у віднайденні нових смислів, які залезатимуть від досвіду читача-інтерпретатора, адже кожний твір (за Гансом Гадамером) потенційно відкритий для нових прочитань.

1. Біляцька В. Метатип Роксолани як пам'ять культури: декодування образу (на матеріалі історичного роману у віршах М. Балашової «Вінок Роксолани»). *Тайни художнього тексту: збірник наукових праць*. 2014. Вип. 17. С. 6–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tkht_2014_17_3
2. Гром'як Р. Методика реалізації рецептивного підходу до літературних явищ у компаративних студіях. *Літературна компаративістика*. 2005. Вип. 1. С. 64–73.
3. Дерменджі О. Трансформації сюжетів та образів у художній літературі (на матеріалі творів про Роксолану): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.05. Київ, 2005.
4. Іванишин П. Героїчний тип національної присутності у творчості Леоніда Мосендза. *XX століття: від модерності до традиції. Естетика і поетика творчості Леоніда Мосендза*. Т. 1. Вінниця: Планер, 2010. С. 50–55.
5. Ізер В. Процес читання, феноменологічне наближення. *Слово. Знак. Дискурс: антологія світової літературної критичної думки XX ст.* Львів: Літопис, 2002. С. 349–366.
6. Лаврусенко М. Проблема духовного стоїцизму в новелі Леоніда Мосендза «Роксоляна». *Молодий вчений*. 2017. Вип. 1 (41). Ч. 2. С. 288–292. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_1_70
7. Маланюк Є. Леонід Мосендз (В п'яту річницю смерті). *XX століття: від модерності до традиції. Естетика і поетика творчості Леоніда Мосендза*. Т. 1. Вінниця: Планер, 2010. С. 285–287.
8. Мосендз Л. Людина покірна (Номо Леніс). Оповіді. Вінніпег, 1951.
9. Набитович І. Леонід Мосендз — лицар святого Грааля. Творчість письменника в контексті європейської літератури. Дрогобич: Відродження, 2001.
10. Нигрицький Л. [Лужницький Григор]. Леонід Мосендз. *Новий Час*. 1937. 2 травня. С. 17–18.
11. Просалова В. Оповідання Л. Мосендза та їх інтертекстуальне тло. *Вісник Луганського національного педагогічного університету ім. Тараса Шевченка*. 2004. Вип. 3 (71). С. 83–91.
12. Просалова В. Текст у світі текстів Празької літературної школи: монографія. Донецьк: Східний видавничий дім, 2005.
13. Радзівеський В. Націоналістична ідеологія як основа поетики Леоніда Мосендза. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2018. Вип. 67 (1). С. 213–221. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnc_fil_2018_67%281%29__23
14. Росінська З. Самототожність реципієнта. Психологічні точки зору. *Література. Теорія. Методологія*. Київ: ВД «Кієво-Могилянська академія», 2006. С. 312–332.
15. Руснак І. Художній світ новел Леоніда Мосендза. *XX століття: від модерності до традиції. Естетика і поетика творчості Леоніда Мосендза*. Т. 1. Вінниця: Планер, 2010. С. 116–131.

REFERENCES

1. Biliatska, V. (2014). Metatyp Roksolany yak pamiat kultury: dekoduvannia obrazu (na materialii istorychnoho romanu u virshakh M. Balashovoi «Vinok Roksolany» [The Metatype of Roksolana as a Cultural Memory: Decoding the image (on the material of the historical novel in poems by M. Balashova "Roksolana's Wreath"). *Tainy khudozhnoho tekstu*, 17, 6–17 [in Ukrainian]. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tkht_2014_17_3
2. Hromiak, R. (2005). Metodyka realizatsii retseptynvnoho pidkhodu do literaturnykh yavyskhch u komparatyvnykh studiiakh [The Method of Implementing the Receptive Approach to Literary Phenomena in Comparative Studies]. *Literaturna komparatyvistyka*, 1, 64–73 [in Ukrainian].
3. Dermendzhi, O. (2005). *Transformatsii suzhetiv ta obraziv u khudozhnii literaturi (na materialii tvoriv pro Roksolanu)* [Transformations of Plots and Images in Fiction (proceeding from the works about Roksolana)]. (PhD thesis). Kyiv [in Ukrainian].
4. Ivanyshyn, P. (2010). Heroichniy typ natsionalnoi prysutnosti u tvorchosti Leonida Mosendza [The Heroic Type of the National Presence in Leonid Mosendz's work]. In *XX stolittia: vid modernosti do tradytsii. Estetyka i poetyka tvorchosti Leonida Mosendza* (Vol. 1, pp. 50–55). Vinnytsia: Planer [in Ukrainian].
5. Izer, V. (2002). Protses chytannia, fenomenolohichne nablyzhennia [The Reading Process, Phenomenological Approach]. In *Slovo. Znak. Dyskurs: antolohiia svitovoi literaturnoi krytychnoi dumky XX st.* (pp. 349–366). Lviv: Litopys [in Ukrainian].

6. Lavrusenko, M. (2017). Problema dukhovnoho stoitsyzmu v noveli Leonida Mosendza «Roksoliana» [The Problem of Spiritual Resistance in the Short Story “Roksolana” by Leonid Mosendz]. *Molody vchenyi*, 1(41), Part 2, 288–292 [in Ukrainian].
http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_1_70
7. Malaniuk, Ye. (2010). Leonid Mosendz (V piatu richnytsiu smerty) [Leonid Mosendz (on the fifth anniversary of his death)]. In *XX stolittia: vid modernosti do tradytsii. Estetyka i poetyka tvorchosti Leonida Mosendza* (Vol. 1, pp. 285–287). Vinnytsia: Planer [in Ukrainian].
8. Mosendz, L. (1951). *Liudyna pokirna (Homo Lenis). Opovidy* [A Man is Submissive (Homo Lenis). Short stories]. Vinnipeg [in Ukrainian].
9. Nabytovych, I. (2001). *Leonid Mosendz — lytsar sviatoho Hraalia: Tvorchist pysmennyka v konteksti yevropeyskoi literatury* [Leonid Mosendz — the Knight of the Holy Grail: The creativity of the writer in the context of the European literature]. Drohobych: Vidrozhennia [in Ukrainian].
10. Nyhrytskyi, L. [Luzhnytskyi Hryhor] (1937, May 2). Leonid Mosendz [Leonid Mosendz]. *Novyi Chas*, 17–18 [in Ukrainian].
11. Prosalova, V. (2004). Opovidannia L. Mosendza ta yikh intertekstualne tlo [Stories by L. Mosendz and Their Intertextual Background]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka*, 3(71), 83–91 [in Ukrainian].
12. Prosalova, V. (2005). Tekst u sviti tekstiv Prazkoi literaturnoi shkoly [A text in the World of Texts of Prague Literary School]. Donetsk: Skhidnyi vydavnychy dim [in Ukrainian].
13. Radziievskiy, V. (2018). Natsionalistychna ideolohiia yak osnova poetyky Leonida Mosendza [Nationalist Ideology as the Basis of the Poetics of Leonid Mosendz]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filolohichna*, 67(1), 213–221 [in Ukrainian].
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_fil_2018_67%281%29__23
14. Rosinska, Z. (2006). Samototozhnist retsypianta. Psykhoanalitichni tochky zoru [Self-Identity of the Recipient. Psychoanalytic points of view]. In *Literatura. Teoriya. Metodolohiia* (pp. 312–332). Kyiv: PH «Kyivo-Mohylyanska akademiia» [in Ukrainian].
15. Rusnak, I. (2010). Khudozhnii svit novel Leonida Mosendza [The Artistic World of Leonid Mosendz's Novels]. In *XX stolittia: vid modernosti do tradytsii. Estetyka i poetyka tvorchosti Leonida Mosendza* (Vol. 1, pp. 116–131). Vinnytsia: Planer [in Ukrainian].

Vira Prosalova,

Vasyl' Stus Donetsk National University (Vinnytsia, Ukraine)
ORCID iD 0000-0001-8498-7719
e-mail: virakalon@gmail.com

Yaroslava Hryhoshkina,

Vasyl' Stus Donetsk National University (Vinnytsia, Ukraine)
ORCID iD 0000-0003-2180-0800
e-mail: vivacity4040@gmail.com

TEXTUAL LACUNAE AND THE PARADOXES OF THEIR INTERPRETATION

The article is devoted to textual lacunae, those paradoxes of unspokenness that arise when reading works of art and often lead to the discovery of different, completely opposite meanings in them, because the perception process is influenced by many factors: sociocultural context, social or professional affiliation of the reader, his / her life experience, age, gender, situation, etc. The relevance of this study is stipulated by the need to clarify different literary versions of the image of the main character from Leonid Mosendz's novel "Roksoliana", included in the collection "Liudyna Pokirna" ('A Submissive Man', 1937). The study is conducted by means of the receptive and hermeneutic research methods, that allowed to trace the difference in the filling of textual lacunae, which led to the fact that Ihor Nabytovych interprets the heroine as a traitor, Vira Prosalova — as a bride who seeks to save her beloved. The different perception of the main character's image is determined by the author's strategy: an appeal to the figure of the beloved wife of the Turkish Sultan Suleiman the Magnificent, the inclusion of a novel in the collection, the title of which sets the stage for a meeting with submissive characters and to some extent defines the type. The ambiguity in the work is also achieved by the reduction of important scenes, in particular the preparation and destruction of the Bolshevik headquarters, a break in the course of the plot (2 weeks of the absence of an eyewitness of the events), highlighting the image of the newest Roksolana only through the perception of the narrator, pointe as a genre feature

of the novel, the incompleteness of the work, a stylistic figure of aposiopesis. The composition of this short story is based on the technique of syncretism, which confirms the author's conscious intention not to dot the i's and cross the t's, but force the reader to draw a conclusion about the essence of patriotism and apostasy. The article focuses on those means of poetics that activate the reader's attention, give space to his imagination, and therefore often lead to different readings, because the recipient fills in the gaps at his discretion. The conclusion is substantiated about the author's conscious strategy, designed to draw attention to the figure of Roksolana, the reader's involvement into the process of co-creation, and the potential openness of the artistic text for subsequent receptions.

Key words: author, intention, text, lacuna, reader, reception, receptive poetics, interpretation.

Стаття надійшла до редакції 27.08.2023.

Прийнято до друку 30.09.2023.

Кубг.edu.ua